

THE FEAST AND CHARACTER ALEXIE IN THE TRADITIONAL ROMANIAN MENTALITY

Delia Anamaria Răchișan

Lecturer, PhD, Technical University of Cluj-Napoca - Baia Mare Northern University Center

Abstract: The paper aims to highlight the impact of Alexie's feast and character on the mentality of the people living in the Romanian village world. Depending on the ethnographic area, the feast mentioned in the Popular Calendar, on Mărțișor 17 [March], has a series of regional names: Alexe boje, Alexă cel cald, Alexiile, Alexiile – Corn înflorit, Moș Alexe, Sfântul Alexie, omul lui Dumnezeu cel cald, Teple Alexie, Ziua Șarpelui, Ziua Peștelui, Retezatul Stupilor. According to the Christian Calendar, we intercept, on March 17th, the feast of Saint Alexis, the man of God. Gratitude, faith, humbleness are just a few of the qualities of this Christian character Alexie (gr. alexein < “to defend”). In the Irish cultural area, on March 17th, St. Patrick is celebrated. The three-leaf clover, an allusion to the Holy Trinity, is hanged on that day on Irish clothing.

In the Romanian cultural space, due to the feast, Alexie becomes a point of connection between the Popular Calendar and the Christian Calendar, between profan and sacred, between fundamental functions (apotropaic, fertilization, purification etc.) and adjacent functions (aesthetic, entertainment, disconnection etc.). Unlike other saints who possess a key, according to the Romanian traditional thinking, Alexie has two keys on his waist: with a key he opens the Earth-Mărțișor 17 [March]; with the other key he closes the Earth – Răpciune 14 [September]. Through the comparative-analytical perspective, the synchronous analysis, the interdisciplinary perspective (ethnology, folklore, linguistics, religion, mythology), due to the ritual praxis, due to the correlation of Alexis with certain folkloric categories (eg with the legend) on the one hand the traditional Romanian mentality it is outlined, on the other hand the complexity of the two approaches – Alexie-feast; Alexie-character.

Keywords: Alexie-character, Alexie-feast, March 17th, traditional Romanian mentality.

1. Introducere

Alexie-sărbătoare, Alexie-personaj anunță anumite binarități: sacru-profan, Calendar popular-Calendar creștin. Alexie devine punct de conjuncție între sărbătoare și personaj.

Ziua de 17 Mărțișor [Martie] are un impact deosebit atât în spațiul cultural românesc, cât și în spațiul cultural irlandez.

Praxis-ul ritualic, interdicțiile și predicțiile, personalitatea lui Alexie contribuie la conturarea mentalității oamenilor trăitori în universul ontologic al satului românesc. Conform gândirii populare românești, anumiți sfinți posedă câte o cheie la brâu – Sfântul Gheorghe, Sfântul Dumitru, Sfântul Petru. De exemplu, Sângiorz [Sfântul Gheorghe], sărbătorit pe 23 Prier [Aprilie] și Sânmedru [Sfântul Dumitru], prăznuit pe 26 Brumărel [Octombrie] dețin cheile vremii – vremea bună/fastă (Sângiorz); vremea rea/nefastă (Sânmedru). Sângiorz închide iarna/vremea nefastă cu o cheie și deschide vremea fastă cu cealaltă cheie. Sânmedru închide vremea bună cu o cheie și deschide vremea rea cu cealaltă cheie. Ambii își țin cheia la brâu, iar când este cazul, fiecare folosește rând pe rând, cu acordul

celuilalt, ambele chei. Conform gândirii populare există două anotimpuri de bază – vara și iarna, iar primăvara și toamna au rol de anotimpuri intermediare. Sânpetru de Vară [Sfântul Petru], sărbătorit pe 29 Cireșar [Iunie] și Sânpetru de Iarnă [Sfântul Petru], prăznuit pe 16 Gerar [Ianuarie] posedă la brâu cheia Raiului.

Spre deosebire de cei trei sfinți, menționați anterior, *Sfântul Alexie, omul lui Dumnezeu cel cald*, deține la brâu două chei: cu o cheie deschide Pământul – 17 Mărțișor [Martie]; cu cealaltă cheie închide Pământul – 14 Răpciune [Septembrie].

În spațiul cultural românesc, ziua de 17 Mărțișor/Martie îi aparține Sfântului Alexie, însă în spațiul cultural irlandez aceeași zi îi este dedicată Sfântului Patrick și implicit trifoiului cu trei foi, un simbol al Sfintei Treimi: „Asocierea trifoiului cu Irlanda datează încă din secolul al V-lea, când Sf. Patrick (a cărui emblemă-însemn îl reprezintă) a folosit trifoiul pentru a ilustra conceptul Sfintei Treimi convertiților creștini. Denumirea englezească «shamrach» derivă atât din cuvântul arab *shamrakh*, care reprezenta Triadele Persane, cât și din irlandezul *seamrog* –«trifoi mic». În comunitățile irlandeze, în 17 martie, ziua Sfântului Patrick se poartă trifoiul (sau îmbrăcăminte și podoabe verzi)”¹.

Atât Sfântul Alexie, din spațiul cultural românesc, cât și Sfântul Patrick, din spațiul cultural irlandez, prăznuiți în 17 martie au un impact deosebit asupra creștinilor români și irlandezi.

2. Alexie-sărbătoare, Alexie-personaj în Calendarul popular și în Calendarul creștin

Denumirile regionale din Calendarul popular atestă răspândirea sărbătorii în diverse zone etnografice, impactul pe care îl are personajul Alexie asupra mentalității tradiționale românești, însă și aspectul dominant a fiecărei denumiri regionale: *Alexe boje* –zeitate, sacralitate, mitologie; *Alexă cel cald* –vremea bună; *Alexiile* –sărbătoare; *Alexiile – Corn înflorit* –primăvara, regn vegetal; *Moș Alexe* –cult al strămoșilor; *Sfântul Alexie, omul lui Dumnezeu cel cald* –sacralitate, religie; *Teple Alexie*; *Alexâie* –antroponim; *Ziua Șarpelui* –simbol ofidian, ieșirea reptilelor din pământ; *Ziua Peștelui* –simbol ihtiomorf, deschiderea anului piscicol; *Retezatul Stupilor* –scoaterea mierii din stup. Menționăm că anul apicol începea primăvara, în preajma echinocțiului: „stupii se scoteau la vărat la date diferite: Măcinici (9 martie), Alexii (17 martie) sau Bunavestire (25 martie)”². Albinăritul se subordonează legilor microcosmice și macrocosmice cosmice din intervalul de timp care coincide cu deschiderea și închiderea pământului de către Alexie – 17 Mărțișor [Martie] și 14 Răpciune [Septembrie], însă și cu binaritățile vară-iarnă, echinocțiul de primăvară-echinocțiul de toamnă: „anul solar este divizat în două anotimpuri: vară de la 17 martie (Alexii) până la 14 septembrie (Ziua Crucii), corespunzător perioadei fertile, și iarnă de la 14 septembrie oână la 17 martie, corespunzător perioadei sterile a stupului. Întrucât albinăritul este strâns legat de flora meliferă, anul apicol are aceeași structură cu anul agricol: două anotimpuri de bază (iarnă și vară), separate prin două hotare care corespund, aproximativ, cu echinocțiul de primăvară și echinocțiul de toamnă”³. Raportându-ne la denumirile regionale menționate anterior, sesizăm diverse unghiuri critice de abordare: mitologic, etnologic, folcloric, religios.

La nivel lingvistic, termenul „alexie” înseamnă „cecitate verbală”, însă antroponimul Alexie și sărbătoarea Alexie provine din limba greacă (gr. *alexein* < „a apăra”).

Alexie, conform credinței populare, hibernează în pământ, în ape, în scorburi, deci are acces la universul htonian și acvatic. Totodată, stihia aerului și stihia focului nu îi sunt străine. Alexie este

¹ Clare Gibson, *Semne și simboluri*, Oradea, Editura Aquila '93, 1998, p. 54.

² Ion, Ghinoiu, *Sărbători și obiceiuri românești*, București, Editura Elion, 2002, p. 268.

³ *Ibidem*, pp. 271-272.

îndrăgit de oameni deoarece aduce primăvara: „Alexe Boje, fiind sătul de iarnă, a luat un tăciune aprins și l-a înfipt în zăpadă. Atunci zăpada s-a topit și astfel s-a făcut primăvara”⁴.

Alexie Caldu, călare pe un cal, păzește Soarele pentru a nu lăsa umanitatea fără căldură și lumină. Triada Sântoader-Moș Alexe-Blagoveștenie anunță intervalul de nouă zile între aceste sărbători: „de la Baba Dochia, cea mai strașnică babă, sunt nouă zile până la Sân Toader și de la Sân Toader, 9 zile până la Alexe, omul lui Dumnezeu și de la Alexe, 9 zile până la Buna Vestire”⁵. Se crede că Soarele este păzit la miazănoapte de Sănnicoară [Sfântul Nicolae], iar la miazăzi de Sântoader [Sfântul Toader]. Cel din urmă are șapte sau nouă ori doisprezece cai albi și negri. Calul său este alb și năzdrăvan: „nu paște iarbă, ca alți cai, ci numai păr de fată mare”⁶. Caii lui Sântoader sunt călăriți de câte un moș experimentat, printre care și Moș Alexie: „Alexa este al nouălea Moș, singurul care urmează itinerarul parcurs de Soare”⁷. Totodată, se crede că Soarele este antropomorfizat și că posedă nouă sau doisprezece cai: „la Răsărit este un copil de șapte ani care ia doisprezece cai și face călătoria spre cer; când ajunge la amiază în crucea cerului, oamenii spun până în zilele noastre: stăm puțin, lășăm uneltele jos, pentru că se odihnește sfântul soare. Soarele devine un tânăr, mai ia cu el doisprezece cai (împărțirea în douăzeci și patru de ore ale unei zile) și face călătoria pe cealaltă parte a cerului. Tânărul soare înainte de a apune stă pe tron, mănâncă o prescură (pâine sfințită), bea un pahar cu vin, apoi se coboară la cei de sub pământ să-i sfințească, să-i încălzească, să-i lumineze; deși trece prin tărâmul morții, el nu este atins de moarte cum este atinsă luna, în dimineața următoare iarăși va răsări”⁸. Intrând în contact cu treptele ontice (copilărie, tinerețe, maturitate), Soarele antropomorfizat, la un moment dat, săturându-se de atâta iarnă simte nevoia să evadeze înspre miazăzi. În lume se reînștăurează starea de echilibru doar în momentul în care Soarele este prins de către Moș Alexe sau de către Sântoader: „În unele tradiții, Soarele nu poate fi întors din cale de bătrânul Moș Alexe, ci de zeul tânăr cabalin Sântoaderul cel Mare”⁹. Natura renaște, regnul vegetal și necuvântătoarele prind viață. An de an sesizăm o ciclicitate: „fug 9 zile babele până să dea Sân Toader de veste că i-a fugit Soarele și fug 9 zile moșii după Soare, până să-l zărească și trec 9 zile, până ce Soarele revine la drumul lui din cer”¹⁰. Romulus Vulcănescu sesizează androginismul Soarelui: „e totodată bărbat și femeie, iarna înfățișat ca bărbat și vara ca femeie”¹¹. Soarele este un simbol complex care poate fi abordat din mai multe perspective – simbol astral, cult solar, perspectivă interdisciplinară, zei mitologici, interacțiunea cu anumite categorii estetice și folclorice¹².

Pe lângă sărbătoarea Alexie există și alte sărbători care prezintă asemănări și contaminări între Calendarul profan și Calendarul creștin¹³.

⁴ Antoaneta Olteanu, *Calendarele poporului român*, București, Editura Paideia, 2001, p. 156.

⁵ Marcel Olinescu, *Mitologie românească*, București, Editura Saeculum Vizual, 2004, p. 259.

⁶ Simion Florea Marian, *Sărbătorile la români. Studiu etnografic*, vol. II, București, Editura Saeculum I. O., 2011, p. 34.

⁷ Delia-Anamaria Răchișan, *Istoricul și estetica măștișorului românesc din cele mai vechi timpuri până în prezent*, Cluj-Napoca, Editura Mega, Editura Argonaut, 2017, p. 204.

⁸ Preot Ion Chirilă, *Biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril”*, Baia Mare, Editura Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului și Sătmăruului, 2013, pp. 9–10.

⁹ Ion, Ghinoiu, *Dicționar. Mitologie română*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2013, p. 196.

¹⁰ Marcel Olinescu, *Mitologie românească*, ed. cit., p. p. 259.

¹¹ Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, București, Editura Academiei, 1987, p. 369.

¹² Zezi, în acest sens, detalii la Delia-Anamaria Răchișan, *Mitologia românească și estetica artei tradiționale românești din Maramureș*, București, Editura Academia Române, 2015, pp. 41-121.

¹³ Zezi detalii la Răchișan Delia Anamaria (autor); Morariu Călin Teodor (coautor), *Nume de sărbători între sacru și profan*, în Conference on Onomastics. Name and Naming. Sacred and Profane on Onomastics, Baia Mare, September 5-7, 2017, Edited by Oliviu Felecan, Editura Mega, Editura Argonaut, pp. 1005-1015.

Alexie-sărbătoare, conform Calendarului popular, prezintă un cumul de interdicții și predicții. Amintim câteva interdicții:

a₁ să nu se pronunțe cuvântul șarpe sau numele unei găngăanii: „Oamenii, pentru a fi feriți de șerpi în anul care vine, trebuie să nu le rostească numele, să nu se gândească la ei, să nu pună mâna pe instrumente ce amintesc de ei prin formă”¹⁴; „În ziua de Alexi Bojî nu se zice «șarpe» [...], ci se zice «pește»”¹⁵; „Dacă e vorba despre jigăanii, trebuie să le zici celor de partea bărbătească domn, iar celor de partea femeiască, doamnă sau cucoană. Iar dacă e vorba despre găngăanii, bunăoară despre broaște, nu se numesc nume, ci li se zice iepi”¹⁶; „La anumite sărbători (*Alexa Boje*) dacă pomenești numele unei orătăanii (șarpe), acesta îți poartă ghinion”¹⁷; „La Sf. Alexe ies șerpilor, de aceea se serbează ziua”¹⁸; „În această zi era interzisă pronunțarea numelui de șarpe sau, dacă era necesar, îi spunea pește (Moldova, Bucovina, Transilvania, Banat)”¹⁹.

a₂ să nu se lucreze în ziua respectivă: „Celor ce lucrează în această zi pot multe neajunsuri și neplăceri să li se întâmple în decursul anului, căci Sf. Alexie, supărându-se pe dânșii pentru că i-au necinstit ziua prin lucrare, le trimite toate găngăaniile pe la case. Dacă este cineva mușcat de vreun șarpe sau de altceva, atunci se crede că aceasta i s-a întâmplat din cauză că a lucrat în ziua de Alexii”²⁰.

a₃ să fie curățenie în livadă, în curtea casei: „Tot atunci se mătură ogrăzile și livezile și gunoaiele se aruncă departe”²¹; „La Alexie se greblau și se măturau ogrăzile, târlele și oboarele [...], se legau tulpinile pomilor fructiferi cu paie să nu se urce omizile pe crengi”²².

a₄ să nu se folosească pieptenele; să se lege simbolic gura șerpilor, insectelor dăunătoare; să se postească; să se ascundă furcile de tors: „Înspre seara de Sf. Alexie se leagă foarfecele cu ață, cu gurile jivinelor, adică a șerpilor, helgilor [nevăstuici albe] [...] să nu se poată atinge de vite”²³; „Cei dintre pescari care nu l-au ținut n-au avut noroc la pește, iar cei care l-au ținut au prins pește mult”²⁴; „Femeile ascund furcile de tors, să nu le vadă în ziua aceea, căci peste an văd șerpi mari cât furcile”²⁵.

a₅ să se afume livezile și împrejurul casei; focurile de *Alexii* au rol apotropaic, de purificare sau de inițiere premaritală: „se ia o cățuie [vas în care se ard mirodenii], se pune jar, se pune peste el tămâie, se împrejură casa clănțănind din clește. Tot în acest scop, se afumă împrejurul casei cu o petecă, cu busuioc și ceva lână tăiată din cojoc”²⁶; „românii de pretutindeni mai îndătimează [...] de a înconjura casele și a le afuma atât pe acestea, cât și pometele, anume ca găngăaniile și gujuliile, precum

¹⁴ Antoaneta Olteanu, *Calendarele poporului român*, ed. cit., p. 155.

¹⁵ Irina Nicolau; Carmen Huluiță, *Credințe și superstiții românești după Artur Gorovei și Gh. F. Ciușanu*, București, Editura Humanitas, 2000, p. 16.

¹⁶ Simion Florea Marian, *Sărbătorile la români. Păresimile*, vol. II, București, Editura Saeculum I.O., 2011, p. 210.

¹⁷ *** *Sărbători și obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român*, coordonator: Ion Ghinoiu, vol. IV, Moldova, București, Editura Enciclopedică, Academia Română, Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”, Corpus de documente etnografice, 2004, p. 404.

¹⁸ *Sărbători și obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român*, coordonator: Ion Ghinoiu, vol. III, Transilvania, București, Editura Enciclopedică, Academia Română, Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”, Corpus de documente etnografice, 2003, p. 399.

¹⁹ Ion, Ghinoiu, *Dicționar. Mitologie română*, ed. cit., p. 17.

²⁰ Simion Florea Marian, *Sărbătorile la români. Păresimile*, vol. II, ed. cit., p. 209.

²¹ Irina Nicolau; Carmen Huluiță, *Credințe și superstiții românești după Artur Gorovei și Gh. F. Ciușanu*, ed. cit., p. 16.

²² Ion, Ghinoiu, *Dicționar. Mitologie română*, ed. cit., p. 17.

²³ Irina Nicolau; Carmen Huluiță, *Credințe și superstiții românești după Artur Gorovei și Gh. F. Ciușanu*, ed. cit., p. 15.

²⁴ Antoaneta Olteanu, *Calendarele poporului român*, ed. cit., p. 156.

²⁵ *Ibidem*, p. 157.

²⁶ Irina Nicolau; Carmen Huluiță, *op. cit.*, pp. 15-16.

și toate celelalte vietăți care mai ies în această zi să nu se apropie de dânsele”²⁷; „Focuri în curte și în grădină să nu vină șerpilor și alte gângăniile în casă. Se aprindeau focuri în grădină, să nu strice viermii poamele, să nu muște muștele. Foc în curte să nu-i mănânce puricii. În grădină pentru omizi și gângăniile. La Alexii, flăcăii făceau focuri la fete în drum, în dreptul ferestrei”²⁸.

Menționăm și câteva predicții:

b₁ dacă se unge cu lut gura cuptorului sau li se duce mămăligă și sare, gângăniile nu apar în gospodăria oamenilor;

b₂ soarta universului htonian depinde de momentul când ies gângăniile din pământ – înainte, după, în ziua de *Alexii* (funcție de prezicere): „Dacă ies gujuliile mai înainte de Alexii, îngheață [...], iar de ies în ziua de Alexii sau după ziua asta, apoi nu mai îngheață”²⁹.

b₃ dacă o persoană rostește cuvântul șarpe, situația se poate remedia, apelându-se la descântec: „Idiță,/Idiță,/Ține-se de pielețp,/Pieleța de carne,/Carnea de os,/Osul de veninul jos,/Descântecul să fie de folos! Iar dacă e șerpoaică: Iudiță,/Iudiță,/Prinsă de pieleț”³⁰.

b₄ de *Alexii*, cărăbușul are funcție oraculară: „Unii oameni prind în ziua de Alexii un cărăbuș, îl străpung cu un ac și îl pun într-un par. Dacă nu piere cărăbușul până dimineață, atunci cred ei că anul nu va fi mănos, dacă piere, atunci cred că va fi mănos”³¹.

b₅ de *Alexii*, broasca are funcție de prezicere: „Dacă ele încep să cânte mai devreme, primăvara va fi lungă și rea [...]. Dacă broaștele cântă înainte de Alexii, e semn că va ninge de timpuriu”³².

Interdicțiile și predicțiile subliniază impactul pe care îl are Alexie în lumea satului românesc.

Din perspectivă religioasă, despre cuviosul Alexie, omul lui Dumnezeu, se știe că s-a născut la Roma. Remarcăm o contaminare între Calendarul creștin și Calendarul ortodox: „Omul lui Dumnezeu și Sfânt făcător de minuni pe ape, Moș Alexe sau Alexie Caldu' a preluat numele Cuviosului Alexie (17 martie) din Calendarul ortodox”³³. Era smerit și de tânăr a fost atras de împărăția Domnului, de cele veșnice. Învățând din copilărie Sfânta Scriptură, acesta a căpătat o anumită înțelepciune. A fugit de acasă în noaptea nunții și a locuit în cetatea Edesa, lângă o biserică închinată Maicii Domnului. Drumul său în viață a fost cu suișuri și coborâșuri: „Trăiește în asceză aspră și devine cunoscut în cetate pentru harul său. Fuge de slava omenească și se urcă într-o corabie cu destinația Tars, dar, din pricina unei furtuni, corabia îl aduce în Roma natală. Se hotărăște să petreacă în casa părinților săi ca un necunoscut [...]. Cunosându-și dinainte ziua morții, întocmește o scrisoare în care își descrie viața, care va fi găsită pe pieptul său, printre zdrențe, de către părinți”³⁴. Extrapolând, pe 17 martie este prăznuit și Sf. Mucenic Marin.

3. Alexie și legendele

Alexie poate fi corelat cu diverse legende. (Re)amintim câteva legende menționate în studiile unor autori avizați.

²⁷ Simion Florea Marian, *op. cit.*, p. 212.

²⁸ *** *Sărbători și obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român*, coordonator: Ion Ghinoiu, vol. IV, Moldova, ed. cit., p. 321.

²⁹ Simion Florea Marian, *op. cit.*, p. 211.

³⁰ *Ibidem*, p. 210.

³¹ *Ibidem*, p. 212.

³² Antoaneta Olteanu, *Calendarele poporului român*, ed. cit., p. 157.

³³ Ion, Ghinoiu, *Comoara satelor. Calendar popular*, București, Editura Academiei Române, 2005, p. 67.

³⁴ Antoaneta Olteanu, *Calendarele poporului român*, ed. cit., p. 155.

c₁ Conform unei legende, Alexie primește de la divinitate o ladă pe care trebuia să o arunce într-o prăpastie. Fiind dominat, ca aproape orice om de rând, de curiozitate, Alexie deschide lada care se dovedește a fi o cutie a Pandorei. Din lada respectivă își fac apariția o sumedenie de insecte, gânganii, reptile care acaparează universul teluric: „N-a apucat însă bine a deschide lacra și numai ce vede că o sumedenie de gânganii și gujulii prind a sări dintr-însa, și anume: unele pe mal, altele în apă, și a se ascunde care unde apucă, unele prin iarbă, altele prin nisip, unele pe sub pietre și prin borți, iar altele prin crăpăturile lemnului și ale pomilor, și iarăși altele în adâncul mării”³⁵; „Dumnezeu văzând cât de mult suferă omul de pe urma insectelor le-a strâns pe toate în ziua de 14 septembrie, le-a încuiat într-o lacră (ladă) și l-a chemat pe Alexie s-o arunce în apa mării. Ajuns pe malul mării, Alexie, din curiozitate, deschide lacra înainte să o arunce în mare. Instantaneu, gândacii, lăcustele, insectele s-au răspândit în apă, în nisip, pe ierburi, în copaci”³⁶. Drept pedeapsă, Alexie este metamorfozat de către divinitate în cocostârc³⁷. De atunci, între 17 martie și 14 septembrie, fiind un simbol avimorf, adună neîncetat insecte, gânganii, reptile: „Dumnezeu l-a prefăcut în cocostârc ca să le strângă înapoi”³⁸. Conform *Dicționarului Explicativ al limbii române*, termenul „cocostârc” este explicat în felul următor: „barză – contaminare între cocor și stârc”³⁹. În popor se crede că la casa unde cocostârcul și-a făcut cuib, membrii familiei respective vor avea parte de spor și de noroc. Dacă cineva se încumetă să îi distrugă cuibul, casa persoanei respective va lua foc. Totodată se crede că cine vede mulți cocostârci va fi în centrul atenției pe parcursul anului, spre deosebire de persoana care vede un singur cocostârc. Cocostârcii care apar în pereche în vis au o funcție de prezicere: „Cocostârc dacă visează fata, că zboară pereche, atunci se mărită”⁴⁰. Conform mentalității românești, cocostârcul este un strămoș mitic al neamului și al gospodăriei. Atât în România, cât și în Basarabia, cocostârcul este un simbol avimorf sacru de bun augur: „Țăranii au o atitudine cuvioasă față de cocostârc, fiind considerat pasăre sfântă”⁴¹.

c₂ Dintr-o altă legendă aflăm că Alexie era fiu de împărat. Părinții îi aleg o mireasă și îl însoară. După ce se însoară, acesta, fără a da știre cuiva se retrage într-o mănăstire. Datorită conduitei impecabile, călugării vor să îl ridice în ierarhia bisericească, doresc să îl facă stareț. El nu acceptă să devină egumen și îmbrăcând haine de cerșetor părăsește mănăstirea, îndreptându-se spre casa părintească. Acolo nimeni nu îl mai recunoaște. Împăratul îi oferă o odaie aflată lângă un grajd. Într-o zi clopotele bisericii au bătut din senin, iar sunetul lor emana tristețe. Cineva a constatat că cerșetorul decedase. De jur împrejurul său erau „lumini” [lumânări] aprinse. În mâna dreaptă avea o scrisoare pe care doar împăratul a reușit să o smulgă din mâna încleștată a decedatului necunoscut până atunci: „În scrisoare era redată întreaga sa viață. A fost înmormântat cu mare fast, asemenea unui prinț. Pentru că Alexie a fost un om bun, oamenii l-au apelat, folosind sintagma Omul lui Dumnezeu. A devenit sfânt, iar creștinii sărbătoresc pe 17 martie, în fiecare an, Alexiile”⁴². Cerșetorul era fiul împăratului. Întreaga

³⁵ Simion Fl. Marian, *op. cit.*, vol. 2, p. 141.

³⁶ Ion, Ghinoiu, *Dicționar. Mitologie română*, ed. cit., p. 17.

³⁷ Vezi detalii despre barză/cocostârc la Delia Anamaria Răchișan, *The Sacred Avimorph Symbols*, in *Scientific Journal of Humanistic Studies*, vol. 100, nr. 18, 2018, pp. 20-25.

³⁸ Simion Fl. Marian, *op. cit.*, vol. 2, p. 142.

³⁹ *Ibidem*, p. 192.

⁴⁰ Elena Niculița Voronca, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, vol. II, București, Editura Saeculum Vizual, 2008, p. 197.

⁴¹ Nicolae Băieșu, *Tradiții etno-folclorice practicate în luna martie (Cap de Primăvară)*, în *Sub semnul Mărțișorului*, Chișinău, Ministerul Culturii al Republicii Moldova, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Societatea de Etnologie din Republica Moldova, coordonator: Varvara Buzilă, 2015, p. 85.

⁴² Delia-Anamaria Răchișan, *Istoricul și estetica mărțișorului românesc din cele mai vechi timpuri până în prezent*, ed. cit., p. 211.

sa viață și-a dedicat-o Bunului Dumnezeu. Blândețea, bunătatea, evlavia, smerenia au fost principalele sale calități.

c₃ O variantă bucovineană a legendei îl prezintă pe Alexă ca fiind feciorul unui om bogat. Alexă era îndrăgostit de o fată din vecini, însă părinții l-au însurat cu o fată bogată și urâtă. După nuntă, Alexă și-a părăsit mireasa și a plecat de acasă trăind într-o peșteră. S-a hrănit cu poame sălbatice și cu rădăcini. Îmbătrânind se reîntoarce la casa părintească. Tatăl său nu îl recunoaște, însă îi oferă un bordei sărăcăcios. Nora, rămasă în casa lor, trebuia să îi aducă zilnic mâncare: „soția lui Alexă neștiind că acesta este bărbatul ei nu îi aducea în fiecare zi mâncare, ci numai din când în când, iar de câte ori îi aducea, mai totdeauna își bătea joc de dânsul”⁴³. Într-o zi încep să bată clopotele. O voce a răsunat în biserică: „– Aduceți pe Alexă, omul lui Dumnezeu, din casa tatălui său, unde se află acuma, aici în biserică, căci sufletul lui este chemat să moștenească împărăția cerului!”⁴⁴ În odaia lui Alexă au fost găsite două „cărți” [scrisori]: într-una, adresată părinților săi, era scrisă viața sa, în cealaltă, adresată preotului, se cerea ca înainte de cununie, tinerii să fie întrebați dacă își dau consimțământul (da/nu) pentru a agrega la noul status, la acela de tineri căsătoriți: „Și de atunci este la cununie întreita întrebare, ca să nu i se întâmple cuiva cum i s-a întâmplat și lui Alexă, Omul lui Dumnezeu”⁴⁵.

Legendele menționate potențază impactul Sfântului Alexie asupra mentalității creștinilor din lumea satului tradițional românesc. Alexă, Omul lui Dumnezeu este un personaj îndrăgit de către comunitatea tradițională. Numărul mare de legende confirmă acest aspect.

4. Concluzii

Lucrarea, apelând la cele două paliere – Alexie-sărbătoare, Alexie-personaj – potențază anumite binarități; profan-sacru; Calendar popular-Calendar creștin. Denumirile regionale, praxis-ul ritualic, interdicțiile, predicțiile, legendele subliniază mentalitatea oamenilor trăitori în universul satului românesc. Ziua de 17 Mărțișor [Martie] fiind o zi aflată sub oblăduirea sacrului, în diverse spații culturale, inserează un cumul de semnificații. Alexie-omul, Alexie-Sfântul, Alexie-sărbătoare devin punct de conjuncție între Calendarul popular și Calendarul creștin. Analiza sincronică, perspectiva interdisciplinară anunță complexitatea temei tratate.

BIBLIOGRAPHY

*** *Sub semnul Mărțișorului*, Chișinău, Ministerul Culturii al Republicii Moldova, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Societatea de Etnologie din Republica Moldova, coordonator: Varvara Buzilă, 2015.

*** *Atlasul etnografic român. Sărbători, obiceiuri, mitologie*, vol. 5, Coordonator: dr. Ion Ghinoiu, București, Editura Academiei Române, 2013.

*** *Sărbători și obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român*, coordonator: Ion Ghinoiu, vol. IV, Moldova, București, Editura Enciclopedică, Academia Română, Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”, Corpus de documente etnografice, 2004.

*** *Sărbători și obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român*, coordonator: Ion Ghinoiu, vol. III, Transilvania, București, Editura Enciclopedică, Academia Română, Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”, Corpus de documente etnografice, 2003.

⁴³ Simion Fl. Marian, *op. cit.*, vol. 2, p. 198.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 199.

⁴⁵ *Ibidem*.

- Pr.Chirilă, Ion**, *Biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril”*, Baia Mare, Editura Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului și Sătmăruului, 2013.
- Ghinoiu, Ion**, *Dicționar. Mitologie română*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2013.
- Ghinoiu, Ion**, *Comoara satelor. Calendar popular*, București, Editura Academiei Române, 2005.
- Ghinoiu, Ion**, *Sărbători și obiceiuri românești*, București, Editura Elion, 2002.
- Gibson, Clare**, *Semne & simboluri*, Oradea, Editura Aquila '93, 1998.
- Marian, Simion-Florea**, *Sărbătorile la români. Studiu etnografic*, vol. II, București, Editura Saeculum I.O., 2011.
- Nicolau, Irina; Huluță, Carmen**, *Credințe și superstiții românești după Artur Gorovei și Gh. Ciușanu*, București, Editura Humanitas, 2000.
- Niculița-Voronca, Elena**, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, vol. II, București, Editura Saeculum Vizual, 2008.
- Olinescu, Marcel**, *Mitologie românească*, București, Editura Saeculum Vizual, 2004.
- Olteanu, Antoaneta**, *Calendarele poporului român*, București, Editura Paideia, 2001.
- Răchișan, Delia-Anamaria**, *The Sacred Avimorph Symbols*, in *Scientific Journal of Humanistic Studies*, vol. 100, nr. 18, 2018, pp. 20-25.
- Răchișan, Delia-Anamaria**, *Istoricul și estetica măștișorului românesc din cele mai vechi timpuri până în prezent*, Cluj-Napoca, Editura Mega, Editura Argonaut, 2017.
- Răchișan Delia Anamaria (autor); Morariu Călin Teodor (coautor)**, *Nume de sărbători între sacru și profan*, în Conference on Onomastics. Name and Naming. Sacred and Profane on Onomastics, Baia Mare, September 5-7, 2017, Edited by Oliviu Felecan, Editura Mega, Editura Argonaut, pp. 1005-1015.
- Răchișan, Delia-Anamaria**, *Mitologia românească și estetica artei tradiționale românești din Maramureș*, București, Editura Academia Române, 2015.
- Vulcănescu, Romulus**, *Mitologie română*, București, Editura Academiei, 1987.